

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ

В РІДНІЙ ШКОЛІ

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 4 (123), 2019

серпень – вересень

Виходить шість разів на рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНЕ ІНФОРМАЦІЙНО-ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО
ВИДАВНИЦТВО «ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА»

Заснований у 1995 р., видається з 1996 р.
До 2012 р. журнал виходив у світ під назвою
«Фізичне виховання в школі», до 2014 р. – під
назвою «Фізичне виховання в сучасній школі»

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу
масової інформації серія КВ № 20003–9803 р.
від 25.06.2013 р.

Передплатний індекс 68840

ГОЛОВА РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

Олексій ТИМОШЕНКО – декан факультету фізичного виховання та спорту НПУ імені М. П. Драгоманова, доктор педагогічних наук, професор

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Костянтин ДМИТРЕНКО

ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Анатолій ІЛЬЧЕНКО – начальник Київського обласного управління з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Валерій АРЕФ'ЄВ – доктор педагогічних наук, професор

Олександр АРХІПОВ – доктор педагогічних наук, професор

Іван БЕХ – доктор психологічних наук, дійсний член НАПН України, професор

Костянтин ВІХРОВ – доктор філософії, кандидат педагогічних наук, професор

Володимир ВОЛКОВ – доктор педагогічних наук, професор

Леонід ВОЛКОВ – доктор педагогічних наук, професор

Олександра ДУБОГАЙ – доктор педагогічних наук, професор

Мирослав ДУТЧАК – доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор

Валентина ЄРМОЛОВА – кандидат наук з фізичного виховання і спорту

Микола ЗУБАЛІЙ – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

Любов ІВАНОВА – доктор, педагогічних наук, професор

Галина КОЛОМОЄЦЬ – науковий співробітник Інституту модернізації змісту освіти

Тетяна КРУЦЕВИЧ – доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор

Ірина МЕДВЕДЄВА – доктор педагогічних наук, професор

Микола НОСКО – доктор педагогічних наук, професор

Станіслав ПРИСЯЖНЮК – доктор педагогічних наук, професор

Володимир СТОЛІТЕНКО – кандидат педагогічних наук

Людмила СУЩЕНКО – доктор педагогічних наук, професор

Володимир ТКАЧУК – доктор біологічних наук, професор

Станіслав ТРИЛІС – заслужений учитель України

Михайло ХОРОШУХА – доктор педагогічних наук, професор

Олександр ШАМИЧ – кандидат педагогічних наук

ЧЛЕНИ РЕДКОЛЕГІЇ, ЩО ВИКЛАДАЮТЬ АБО ПРАЦЮЮТЬ У ЗАКОРДОННИХ ВНЗ

Едуард ВІЛЬЧКОВСЬКИЙ – доктор педагогічних наук, член-кореспондент НАПН України, професор

Олександр ПРИМАКОВ – доктор педагогічних наук, професор

ЗМІСТ

ДО СЕРПНЕВИХ НАРАД

Лист Міністерства освіти і науки України № 1/11-5966 від 01.07.2019 «Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2019/2020 навчальному році»	2
Інструктивно-методичні рекомендації щодо вивчення в закладах загальної середньої освіти навчальних предметів та організації освітнього процесу у 2019/2020 навчальному році. Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 01.07.2019 р. № 1/11-5966 (<i>Витяги</i>)	2
Захист Вітчизни	3
Фізична культура	5

ВСЕУКРАЇНСЬКІ КОНКУРСИ

КОНКУРС «УЧИТЕЛЬ РОКУ - 2018»	
<i>Єрмолова Валентина</i> . Ганна Черновол – учасник фіналу конкурсу «Учитель року – 2018» у номінації «Фізична культура»	9
<i>Черновол Ганна</i> . Урок волейболу 8 клас	10

МЕТОДИКА, ПРАКТИКА, РЕКОМЕНДАЦІЇ

<i>Гочачко Микола</i> . Урок фізичної культури з елементами корфболу 9 клас	14
<i>Марініна Олеся, Мельник Ольга, Путаненко Ольга</i> . Родинне свято «Яка родина, така й дитина»	16

ЗНАЙОМТЕСЯ З КОЛЕГОЮ

<i>Гельфанд Едуард, Чеботарьова Наталія</i> . Живе собі вчителька фізкультури	20
<i>Задача Алла</i> . Урок фізичної культури з теми «Гімнастика» 8 клас	22

ОЛІМПІЙСЬКА ОСВІТА В ШКОЛІ

<i>Єрмолова Валентина</i> . Європейські юнацькі олімпійські фестивалі	25
---	----

СПОРТ ЗАРАДИ РОЗВИТКУ

<i>Качан Олексій</i> . І обласний фестиваль «Назустріч успіху» Української федерації «Спорт заради розвитку»	28
--	----

ЗАХИСТ ВІТЧИЗНИ

<i>Остапенко Олександр, Зубалій Микола, Тимчик Микола</i> . Методичні рекомендації щодо вивчення предмета «Захист Вітчизни» у 2019/2020 навчальному році	33
--	----

НАУКА - ВЧИТЕЛІВІ ФІЗКУЛЬТУРИ

<i>Рибалко Ліна</i> . Здоров'язбережувальні технології у системі фізичного виховання студентської молоді	39
--	----

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ У ЗАХОДАХ

Універсиада: ставки на нові обличчя і медальні здобутки	44
---	----

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО СПОРТУ

<i>Зубалій Микола</i> . Витоки українського футболу. Хронологія подій	46
---	----

На першій сторінці обкладинки: Конкурсний урок дає вчитель фізичної культури Харківської ЗОШ І-ІІ ступенів №102 Ганна Черновол.

(Фото Тетяни Круба)

КОНКУРС «УЧИТЕЛЬ РОКУ – 2018»

ГАННА ЧЕРНОВОЛ – УЧАСНИК ФІНАЛУ КОНКУРСУ «УЧИТЕЛЬ РОКУ – 2018» У НОМІНАЦІЇ «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА»

ЄРМОЛОВА Валентина Михайлівна – директор Олімпійської академії України, професор кафедри теорії і методики фізичного виховання НУФВСУ, кандидат наук з фізичного виховання і спорту, заслужений працівник фізичної культури і спорту України, голова фахового журі третього (заключного) туру Конкурсу «Учитель року – 2018»

Черновол Ганна Миколаївна – учитель-методист фізичної культури вищої кваліфікаційної категорії. Має педагогічний стаж 23 роки, останні п'ять з яких працює в Харківській загальноосвітній школі I-II ступенів № 102. Закінчила Харківський державний інститут фізичної культури у 1992 р.

Ганна – вимогливий і принциповий педагог. Має високу науково-методичну й теоретичну підготовку, чітке уявлення про зміст та критерії педагогічних інновацій, володіє методикою їх застосування, сучасними методами і прийомами. Її педагогічне кредо – «Життя – це рух!». Як творча, натхненна особистість вона шукає, знаходить і впроваджує у практику роботи інноваційні форми для забезпечення високої рухової активності вихованців, результативності та високої якості їх навчальних досягнень з предмета «Фізична культура».

Ганна Миколаївна вважає, що сучасний учитель має бути всебічно обізнаним, компетентним і здатним до постійної самоосвіти, а ще – цілеспрямованою, наполегливою, старанною людиною, яка не боїться експериментувати, шукати нові форми роботи для покращення освітнього процесу. Вона виконує свою роботу з урахуванням фізичної підготовленості учнів. Уроки проводить на високому організаційному та методичному рівні. Грамотно планує як свою діяльність, так і діяльність учнів. Для підвищення інтересу до уроків фізичної культури успішно застосовує різні технічні засоби навчання, адекватні віку учнів тренажери, нестандартне обладнання, творчі самостійні завдання.

Одним із таких завдань Ганни Миколаївни є використання тестової форми перевірки теоретичних відомостей із навчальних тем. До кожної з них учитель добирає шість запитань із трьома варіантами відповідей, серед яких один варіант правильний. Учні відповідають на запитання певними положеннями тіла або руховими діями, які вони виконують одночасно, тобто використовується фронтальний метод опитування учнів. Це дає змогу учителеві

© Ермолова В. М., 2019

оцінити знання та уміння більшості учнів, у деяких відстежити прогалини у засвоєнні навчального матеріалу. У свою чергу, учні можуть проаналізувати свої відповіді, осмислити рівень своєї успішності. Після демонстрації відповіді вчитель називає її правильний варіант. Неординарність такого підходу полягає ще й у тому, що три запитання з шести учитель проголошує англійською мовою. У реалізації концепції Нової української школи це дуже важливо: учні усвідомлюють роль англійської як мови міжнародного спілкування у спортивній діяльності. За допомогою такої форми роботи можна проводити змагання, поділяючи клас на команди, що дає можливість створення позитивного емоційного настрою на уроці, а учням – розвивати ініціативність, наполегливість, працьовитість, стійкість, оптимізм, рефлексивне ставлення до помилок, толерантність тощо.

Високої якості навчання учитель досягає шляхом застосування як традиційних, так і нетрадиційних форм організації освітнього процесу: сюжетно-рольові ігри, метод колового тренування, «Імунна гімнастика», «Східці», «Стретчинг», «Бокс-аеробіка» та ін. Усе це допомагає значно підвищувати рухову активність на уроках й формувати стійкий інтерес учнів до фізичних вправ.

Ганна – активний організатор позакласної спортивно-масової роботи в школі: тут і динамічні перерви, спортивні години, Дні здоров'я, тижні фізичного виховання, змагання з різних видів спорту. Її учні щорічно беруть активну участь у районних, міських змаганнях, мають високі результати з черлідінгу, баскетболу та інших видів спорту.

Г. М. Черновол проводить велику роботу з виховання молодого покоління в дусі патріотизму, любові та поваги до Батьківщини, почуття гордості за минуле і сьогодення. Її виховна і навчальна діяльність спрямована на формування гармонійно розвиненої особистості, здатної активно використовувати цінності фізичної культури для зміцнення і збереження власного здоров'я, підвищення рівня трудової діяльності і вмілої організації форм актив-

ного відпочинку. Приділяє велику увагу вихованню в учнів бережливого ставлення до надбань олімпійської спадщини українського спорту.

Ганна Миколаївна працює над методичною темою «Розвиток ключових компетентностей на уроках фізичної культури». Досвід роботи вчителя за темою «Підвищення ефективності процесу фізичного виховання дітей середнього шкільного віку за допомогою уроків з бадмінтону» було представлено на XXII обласній виставці-презентації педагогічних ідей та технологій й удостоєний диплому I ступеня.

Ганна активний учасник міжнародних проєктів eTwinning, edCamp: третьої національної конференції для шкільних педагогів EdCampUkraine; онлайн-семінару «Slow peace as an approach to diversity, human right and nonviolence» (2017); програми eTwinning Plus Practical Session для ітвіннерів (2017, 2016); тренінгу для тренерів ЮНІСЕФ – Україна «Спорт заради розвитку»; вебінарів «The 2nd techmackon lineevent» та «Gabriel's Seeds-web tool for educators» на освітній платформі eTwinning (2016).

Під час фіналу Всеукраїнського конкурсу «Учитель року – 2018» у номінації «Фізична культура»

Ганна Черновол показала найвищий результат у тестових випробуваннях з фахової майстерності, виявивши глибокі знання з педагогіки, психології і предмета «Фізична культура», методичного практикуму. У процесі презентації проєкту продемонструвала нестандартність творчих здібностей, чітко відповідала на запитання журі та вмilo аргументувала свої відповіді.

Вартий уваги підхід до формування ціннісно-смыслових компетентностей учнів, який показала Ганна, а саме: під час конкурсного уроку вона продемонструвала, як можна підвести учнів 8 класу до усвідомлення, що перемога у будь-якому виді діяльності досягається за умови чесної гри і дружби.

Творча кропітка робота Ганни Миколаївни з підвищення фахової майстерності, її особисті захоплення фітнесом та англійською мовою, приносять свої результати – визнання її повсякденної роботи з дітьми протягом багатьох років та заслужений авторитет і повагу дітей, батьків, колег. А фаховим визнанням її творчих пошуків і здобутків стала успішна участь у фінальному етапі конкурсу «Учитель року – 2018».

УРОК ВОЛЕЙБОЛУ

8 КЛАС

ЧЕРНОВОЛ Ганна Миколаївна – учитель фізичної культури Харківської загальноосвітньої школи I–II ступенів № 102, учасник фіналу конкурсу «Учитель року – 2018» у номінації «Фізична культура»

Модуль: Волейбол (1-й рік вивчення).

Тема. Сійка волейболіста, розміщення та перехід гравців на ігровому майданчику.

Завдання:

1. Ознайомити з правилами безпечної поведінки на уроках волейболу.
2. Навчити сійки волейболіста, розміщення та переходу гравців на ігровому майданчику; виведення формули успішної гри.
3. Сприяти:
 - розвитку загальної витривалості шляхом виконання вправ з аеробіки;
 - поліпшенню швидкісно-силових якостей за допомогою підготовчих вправ;
 - вихованню загальнолюдських цінностей: дружби, колективізму, взаємовиручки, чесності;
 - збереженню та зміцненню власного здоров'я.

Тип уроку: урок ознайомлення та навчання технічно-тактичних дій під час гри у волейбол.

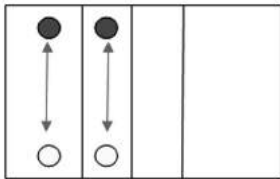
Місце проведення: спортивний зал гімназії №107 м.Запоріжжя.

Обладнання та інвентар: м'ячі волейбольні (25 шт.), фішки (13 шт.), кружечки-орієнтири (12 шт.), проєктор, ноутбук, музичні колонки, запис музики на електронному носії, секундомір, свисток, літери, математичні знаки, завдання для учнів спеціальної медичної групи.

© Черновол Г. М., 2019

Хід уроку

Зміст уроку	Дозування			Організаційно-методичні вказівки
	Осн. гр.	Підг. гр.	СМГ	
I. Підготовча частина уроку (17 хв)				
<p>1. Привітання. Демонстрація відеоматеріалів з теми. Учитель. Як ви гадаєте, з яким видом спорту пов'язана тема сьогоднішнього уроку? Доповнити учнів. Мотивація. Асоціація з іншими ігровими видами спорту. Секрети волейболу. Завдання уроку</p>	2 хв	2 хв	2 хв	Перевірка стану готовності класу до уроку (форма одягу, стан самопочуття). <i>Спілкування державною мовою</i>
<p>Теоретико-методичні знання. Досягнення успіхів у спорті – це відстоювання олімпійських цінностей (Повага, Дружба, Натхнення, Рівність, Досконалість, Сміливість, Завзятість)</p>	1 хв	1 хв	1 хв	
<p>Інструктаж з БЖД: • чітко виконуй усі команди та вказівки вчителя; • тримай дистанцію та зберігай безпечний інтервал; • будь уважним під час переміщення по залу та виконання вправ іншими учнями; • застосовуй самоконтроль під час виконання вправ</p>	30 с	30 с	30 с	<i>Здоров'язбережувальна компетентність</i>
Вимірювання ЧСС	30 с	30 с	30 с	Підрахунок ЧСС за 10 с Математична компетентність
2. Гра на увагу «Хто найспритніший?»	1 хв	1 хв	1 хв	
3. Загальнорозвивальні вправи в русі з переміщенням учнів по лініях ігрового майданчика	3 хв	3 хв	3 хв	Фронтальний спосіб організації учнів. Правила безпеки – дотримуватися безпечної дистанції. <i>Екологічна безпека та здоров'я</i>
3.1. Ходьба на носках, руки на пояс				
3.2. Ходьба на п'ятках, руки за головою				
3.3. В. п. – руки «в замок» перед грудьми, оберти кистями				
3.4. Руки до плечей, оберти руками вперед – назад по 4				
3.5. Біг з високим підніманням стегна				
3.6. Біг із закиданням гомілки назад				
Учні беруть м'ячі. Розміщення учнів на майданчику в довільній формі				Перешикування у 4 шеренги способом «уступом»
4. Загальнорозвивальні вправи на місці з елементами аеробіки	3 хв	3 хв	3 хв, якщо немає протипоказань	Фронтальний спосіб організації учнів. <i>Екологічна безпека та здоров'я</i>
Учитель. Аеробіка – система вправ, пов'язаних з витривалістю, спрямована на підвищення функціональних можливостей серцево-судинної й дихальної систем				Правила безпеки: • під час виконання вправ дотримуватись відповідного інтервалу; • стежити за власним самопочуттям. При поганому самопочутті, запамороченні негайно перейти на ходьбу та виконати вправи на відновлення дихання
Вправи з аеробіки	Кожна на 16 рахунків	Кожна на 16 рахунків	Кожна на 16 рахунків	Аеробні вправи виконуються під музичний супровід. <i>Самовираження у сфері культури. Природничі науки та технології</i>
<ul style="list-style-type: none"> • March; • Step-touch; • Step-curl; • V-step; • Step-line; • Open-step; • Jog; • Jump; • Jumpingjack; • March 				

Зміст уроку	Дозування			Організаційно-методичні вказівки
	Осн. гр.	Підг. гр.	СМГ	
Вправи на відновлення дихання				
Вимірювання ЧСС	30 с	30 с	30 с	Підрахунок ЧСС за 10 с. <i>Математична компетентність.</i> <i>Екологічна безпека та здоров'я</i>
5. Вікторина на знання основних правил волейболу	3 хв	3 хв	3 хв	Фронтальний спосіб організації учнів – опитування. Запитання у тестовій формі з трьома варіантами відповідей. Два з них надаються англійською мовою. Учні за правильною відповіді мають виконати рухову дію, визначену в тесті
5.1. Ким є гравець ЛІБЕРО? А гравцем нападіння; Б гравцем захисту; В гравцем, що подає				
5.2. Яка максимальна кількість замінів у партії? А 4; Б 8; В 6				
5.3. How much time is given for a break between parties in volleyball? (Скільки часу дається на перерву між партіями?) А 3 minutes; Б 30 seconds; В 1 minute				Варіанти відповідей: А руки вгору; Б руки вперед; В присід.
5.4. Who is the founder of volleyball? (Хто є засновником волейболу?) А Nilsen Holger; Б Wilyam Morgan; В Jeyms Neysmit				Спілкування іноземними мовами
Перешиккування класу в 2 шеренги, розподіл по парах				
Підготовчі вправи в парах	3 хв	3 хв	3 хв за відсутності протипоказань	Фронтальний спосіб організації учнів
• Кидки м'яча двома руками з-за голови з місця	3–4 рази	3–4 рази	До 3–4 разів	
• Кидки м'яча двома руками з-за голови у стрибку	3–4 рази	3–4 рази	До 3–4 разів	
II. Основна частина уроку (20 хв)				
1. Сійка волейболіста	3 хв	3 хв	3 хв	М'ячі відкласти. <i>Вміння вчитися впродовж життя</i>
2. Розміщення учнів на ігровому майданчику по парах	2 хв	2 хв	2 хв за відсутності протипоказань	
3. Перехід гравців на ігровому майданчику: • перехід за сигналом свистка; • перехід – сійка волейболіста. Перешиккування учнів по парах	6 хв	6 хв	6 хв	

Зміст уроку	Дозування			Організаційно-методичні вказівки
	Осн. гр.	Підг. гр.	СМГ	
4. Одночасна передача м'яча один одному: 1 – кидок м'яча двома руками від голови; 2 – перекичування м'яча по підлозі	3 хв	3 хв	3 хв за відсутності протипоказань	Учні беруть м'ячі. Шикуються на бокових лініях
5. Рухлива гра «Переправа з м'ячем»: • пояснення; • проведення; • підбиття підсумків	6 хв	6 хв	6 хв	Нагадати правила безпеки Гра на швидкість. Задача команд: перейти на сторону суперників, не загубивши м'яча. Соціальна та громадянська відповідальність. Ініціативність та підприємливість
III. Заключна частина уроку (6 хв)				
Вправи на відновлення дихання та працездатності:	30 с	30 с	30 с	Відкласти м'ячі. Довільне розташування на майданчику. Фронтальний спосіб організації учнів
• ходьба, руки вгору – вдих, руки вниз – видих	30 с	30 с	30 с	
• гра на концентрацію уваги «Сонце, вітер, вода» – за сигналом учителя учні виконують такі вправи: «сонце» – ходьба на носках, руки вгору; «вітер» – ходьба на п'ятках, руки за головою; «вода» – ходьба у напівприсіді, руки в сторони	1 хв	1 хв	1 хв	Звернути увагу на правильне виконання вправ, особливо на правильну поставу <i>Екологічна безпека та здоров'я</i>
Шиккування класу в коло				
Вимірювання ЧСС	30 с	30 с	30 с	Підрахунок ЧСС за 10 с. Математична компетентність
Підбиття підсумків уроку	1,5 хв	1,5 хв	1,5 хв	
• Аналіз ЧСС				
• Підсумки уроку (зворотний зв'язок): Чому навчилися? Оцінювання учнів				Оцінити діяльність учнів на уроці вербально та запропонувати взаємооцінювання
• Домашнє завдання				
1) Повторити техніку виконання стійки волейболіста	30 с	30 с	30 с	
2. Повторити як виконується перехід гравців на ігровому майданчику	30 с	30 с	30 с	
3. Складання формули успішної гри	3 хв	3 хв	3 хв	Щоб вивести формулу успішної гри, для учнів передбачено роздатковий матеріал (слова, математичні знаки)
Формула: «Дружба + чесність = ПЕРЕМОГА»				
Організований вихід учнів зі спортивного залу				

З ІСТОРІЇ ВОЛЕЙБОЛУ

Винахідником волейболу вважається Вільям Джон Морган, викладач фізичного виховання коледжу Асоціації молодих християн (YMCA) в місті Холіоке (штат Массачусетс, США). 9 лютого 1895 року в спортивному залі він підвісив тенісну сітку на висоті 197 см, і його учні, число яких на майданчику не обмежувалося, стали перекидати через неї баскетбольний м'яч. Морган назвав нову гру «мінтонет». Роком пізніше гра демонструвалася на конференції коледжів асоціації молодих християн в Спрінгфілді і за пропозицією професора Альфреда Т. Хальстеда отримала нову назву – «волейбол». У 1897 році були опубліковані перші правила волейболу. Загальні правила гри сформувалися в 1915 – 25. У країнах Америки, Африки, Європи практикувався волейбол з шістьма гравцями на майданчику, в Азії – з дев'ятьма або дванадцятьма гравцями на майданчику 11×22 м без зміни позицій гравцями під час матчу. У 1922 році проведені перші загальнонаціональні змагання – в Брукліні відбувся чемпіонат YMCA за участю 23 чоловічих команд. У тому ж році була утворена федерація баскетболу і волейболу Чехословаччини – перша у світі спортивна організація з волейболу. У другій половині 1920-х років виникли національні федерації Болгарії, СРСР, США і Японії. У той же період формуються головні аспекти техніки – подача, приймання, нападний удар і блок. На їх основі виникає тактика командних дій. У 1930-і роки з'явилися груповий блок і страхування, варіювалися нападні й обманні удари. У 1936 році на конгресі Міжнародної федерації з гандболу, що проводився в Стокгольмі, делегація Польщі виступила з ініціативою організувати технічний комітет з волейболу як частину федерації з гандболу. Була утворена комісія, до якої увійшли 13 країн Європи, 5 країн Америки і 4 країни Азії. Членами цієї комісії як основні були прийняті американські правила з незначними змінами: виміри проводилися в метричних пропорціях, м'яча можна було торкатися всім тілом вище поясу, після того, як торкнувся м'яча на блоці, гравцю було заборонено повторне торкання поспіль, висота сітки для жінок – 224 см, зона подачі була суворо обмежена.

Хто такий ліберо у волейболі

Ліберо – найостанніше амплуа, яке з'явилося у правилах Світової федерації волейболістів. Це гравці невисокого зросту, основне завдання яких – приймати подачі, атакуючі удари суперника, а також грати на підборі відскоків м'яча.

(За матеріалами Вікіпедії)